

zbornika valja istaknuti pristupačan i popularan stil kojim su pisani radovi, držeći se pritom, dakako, najviših standarda znanstvenog istraživanja. Zahvaljujući tome, zbornik će sigurno naći čitatelje u krugovima šire stručne javnosti.

Premda je riječ o primarno historiografskom djelu, zbornik donosi i mnoštvo etnografskih i onomastičkih podataka. Navedeni istraživački radovi nastali su na temelju analize matičnih knjiga, izvješća, oporuka i drugih dokumenata te pružaju uvid i u različite antropološke fenomene koji su karakterizirali jadranski prostor od srednjega vijeka do početka 20. stoljeća. Stoga će, uz povjesničare, zbornik zasigurno biti korisno štivo i sociolozima, antropolozima, etnolozima i lingvistima.

Matija Drandić

KRUNA SV. STJEPANA, KRUNIDBENE CEREMONIJE UGARSKIH
VLADARA I DOPRINOS MAĐARSKE HISTORIOGRAFIJE HRVATSKOJ
HERALDICI I VEKSILOGIJI

Géza Pálffy, Die Krönungsfahnen in der Esterházy Schatzkammer auf Burg Forchtenstein. Die Geschichte der Krönungsfahnen der Länder der Stephanskronen vom Spätmittelalter bis Anfang des 20. Jahrhunderts, (Mitteilungen aus der Sammlung Privatstiftung Esterhazy, Jahrgang 2018, Band 10), Esterhazy Privatstiftung. Eisenstadt, 2018, 226 str.

Svezak o krunidbenim zastavama u riznici obitelji Esterházy na prvi bi pogled mogao izgledati 'samo' kao prigodna, meko uvezana, doduše bogato ilustrirana, studija o manjem dijelu magnatske kolekcije iz ranoga novog vijeka, kojoj je cilj veličanje ostavštine obitelji Esterházy. Ipak, ovaj svezak o krunidbenim zastavama nužno će imati odjeka u Srednjoj Europi, kako u smislu revidiranja i upotpunjavanja dosadašnjih historiografskih spoznaja, tako i u smislu poticanja novih hipoteza i istraživanja. Objavljivanje sveska važno je i kao jedan od rezultata velikog istraživačkog projekta o kojem se na hrvatskom prostoru prema lo znade. Urodio je, pak, objavljivanjem niza knjiga i članaka, pa i dokumentarnih filmova i izložbi, koji se izravno tiču hrvatske i šire regionalne, a ne samo mađarske povijesti.

Radio se o projektu *Representations of the State and the Nation in Early Modern Hungary: the Hungarian Coronation Ceremonies and the Holy Crown (1526–1916)* koji je odobren krajem 2012. godine u okviru programske sheme Mađarske akademije znanosti *Momentum Young Researchers' Program*.¹ Projektu je odobreno financiranje od

---

¹ Temeljne službene informacije o projektu na: <https://tti.btk.mta.hu/en/126-lendulet-szent-korona/533-impetus-holy-crown-research-team.html>

rujna 2012. do srpnja 2017. s ciljem sistematskog istraživanja povijesti ugarske Svete krune i povijesti krunidbenih ceremonija ugarskih kraljica i kraljeva u Székesfehérváru, Bratislavi (Pozsony), Sopronu, Budimu i Budimpešti od 16. do 20. stoljeća. Sveta kruna u Mađarskoj ima status nacionalnog blaga najviše razine, pa je takav projekt od početka imao visoke aspiracije. Voditelj "Momentum istraživačkog tima za Svetu krunu" bio je dr. sc. Géza Pálffy, istraživač u najvišem ragu znanstvenog savjetnika, ujedno i voditelj ranonovovjekovnog istraživačkog odjela pri Institutu za povijest Istraživačkog centra za humanističke znanosti Mađarske akademije znanosti.²

Uži istraživački tim sastojao se od 14 istraživača iz Mađarske te niza suradnika iz preko 20 relevantnih institucija iz Mađarske i inozemstva.³ Profili istraživača i suradnika pokrili su niz specijalizacija (povijest, arhivistiku, povijest umjetnosti, književnu povijest, kulturnu povijest, muzeologiju, itd). Praktični ciljevi uključili su obavljanje istraživanja u arhivima diljem Europe, od Austrije, Njemačke i Slovačke do Italije i Španjolske, te sustavno prikupljanje, obradu i analizu različitih vrsta izvora o krunidbenim ceremonijama i Svetoj kruni, od slikovnih prikaza do narativnih izvora (službenih planova i izvještaja, neslužbenih prikaza i osvrtu u privatnim spisima i putopisima itd), insignija i komemorativnih predmeta. Pronađeni dokumenti i predmeti proteklih su godina sustavno razvrstavani i obrađivani po logičnim cjelinama (krunidbeni novčići, komemorativne medalje i pečati, zastave i slično). Osim toga, niz je istraživanja i studija posvećen rekonstrukciji itinerera fascinantne povijesti Svete krune kao predmeta, analizi povijesnih djela koja se njome bave (primjerice, povijest Svete krune Pétera Révaya, službenog čuvara krune od 1608. godine, tiskana 1613. u Augsburgu), povijesti dvorskih i kraljevskih službenika te plemićkih i magnatskih obitelji koji su igrali važne uloge u krunidbenim ceremonijama, sahranama i komemoracijama kraljevske obitelji, društvenoj ulozi Svete krune, ulozi i odjeku krunidbenih ceremonija, promjenama ideologija i koncepata vezanih uz Svetu krunu, razvoju i ulozi nacionalnih simbola, ulozi Svete krune u stvaranju državnog i nacionalnog imaginarija te njenom simboličkom korištenju u svrhe državne i nacionalne reprezentacije.⁴ Među ostalim, nakon godina nagađanja, ustanovljeno je da je najraniji autentični prikaz Svete krune moguće datirati između travnja 1553. i studenog 1561. kada je kruna bila na habsburškom dvoru.⁵ U dokumentarnom filmu od 65 minuta, puštenom

² MTA BTK TTI - Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet; HAS RCH IH - Hungarian Academy of Sciences, Research Centre for the Humanities, Institute of History

³ Géza Pálffy (MTA BTK TTI), Iván Bertényi (ELTE BTK), Éva Bicskei (MTA BTK MI), Enikő Buzási (MNG), Mátyás Gödölle (MNM), Terézia Kerny (MTA BTK MI), Erika Kiss (MNM), Zuzana Ludiková (SNG Bratislava), Tibor Martí (MTA BTK TTI), Árpád Mikó (MNG), Tibor Monostori (ELTE BTK), Ferenc Gábor Soltész (Budapest), Csaba Tóth (MNM) and Gergely Tóth (MTA BTK TTI).

⁴ Nacrt projekta objavljen je u znanstvenom časopisu *Történelmi Szemle* 2012/3.

⁵ Ističem neke veće od brojnih objavljenih studija i monografija u projektu: Géza Pálffy, ed, *A Szent Korona hazatér. A magyar korona tizenegy külföldi útja, 1205–1978 (Coming Home: The Eleven Returns of the Holy Crown of Hungary, 1205–1978)*. MTA BTK TTI, Budimpešta, 2019² (2018¹), 636 str; Soltész, Ferenc Gábor–Tóth, Csaba–Pálffy, Géza, *Coronatio Hungarica in Nummis. Medals and Jetons from Hungarian Royal Coronations, 1508–1916*, Bertók, Krisztina, ed. HAS RCH IH – HNM, Budimpešta, 2019 (2016¹), 416 str; Géza Pálffy - Árpád Rácz, eds,

u javnost krajem 2018. godine u obliku DVD-a na 8 jezika, rekonstruirano je što se sve, kroz više od tisuću godina zamršenih i često avanturističkih zapleta, događalo s tom najvažnijom mađarskom povijesnom relikvijom, ali i ostalim ceremonijalnim predmetima izrađivanima u povodu krunidbenih ceremonija. Pritom je korišteno obilje pronađenog slikovnog materijala i narativnih izvora.⁶

Objavljene studije, dokumentarni filmovi, izložbe i predavanja članova projekta polučili su velik odjek u mađarskoj javnosti, među znanstvenicima, ali i u mađarskim školama. Primjerice, provođeno je školsko natjecanje na temu Svete krune i krunidbenih ceremonija, a u mađarskom Nacionalnom muzeju je 2016. godine, na obljetnicu posljednjeg krunjenja ugarskog kralja, organizirana i velika izložba o ugarskim krunidbenim ceremonijama. Istraživanja su prezentirana i diljem zemalja nekadašnje habsburške sfere te su prilično sustavno objavljivana na više jezika, ovisno o procijenjenom interesu za pojedine teme. Često su isti članci prevedeni, prerađeni ili barem sažimani na njemački, engleski, slovački, hrvatski i slično te objavljivani u relevantnim znanstvenim časopisima i zbornicima radova u regiji.

Već i ovaj kratki uvid u projekt može baciti novo svjetlo na svezak o krunidbenim zastavama u riznici dvorca Forchtenstein u Gradišću, koju su stoljećima obogaćivali članovi obitelji Esterházy. Svezak ne donosi samo prikaz dijela magnatske riznice, nego je, zahvaljujući reprezentativnosti riznice, povod za dublju analizu predmeta koji su

Koronázások Magyarországon 1526–1916 (Hungarian Coronations, 1526-1916) u *Rubicon* 28, No. 1-2 (2017), 162 str. (Cf. <http://www.tti.hu/lendulet/szent-korona/2566-megjelent-a-rubicon-koronazas-szama.html>); *Egy elfeledett koronázás a reformkorban. Az utolsó pozsonyi uralkodókoronázás 1830 őszén (A Forgotten Coronation in Hungarian Reform Period: The Last Royal Coronation in Pozsony/Pressburg, today Bratislava, in Autumn 1830)*, preface: Géza Pálffy, István Soós, ed. MTA BTK TTI, Budimpešta, 2017, 368 str.; Tünde Lengyelová–Géza Pálffy, eds, *Korunovácie a pohreby. Mocenské rituály a ceremónie v ranom novoveku (Coronations and Funerals. Power Rituals and Ceremonies in the Early Modern Period)*, Korridor knihy, 2, Budimpešta - Békéscsaba, 2016, 228 str.; Enikő Buzási – Géza Pálffy, *Augsburg – Wien – München – Innsbruck. Die frühesten Darstellungen der Stephanskronen und die Entstehung der Exemplare des Ehrenspiegels des Hauses Österreich*, Budapest 2015, 168 str.; Géza Pálffy – Ferenc Gábor Soltész – Csaba Tóth, *Coronatus in regem Hungariae... Medalie de incoronare ale regilor Ungariei / A magyar uralkodókoronázások érmei (Hungarian Coronation Medals, 1508-1916)*, Krisztina Bertók, ed, 2nd corrected edition, Cluj Napoca–Budapest, 2016 (2015'), 239 str.; Enikő Buzási – Géza Pálffy, "The origin of the earliest known authentic representation of the Hungarian crown: The holy crown of Hungary in the Habsburg Ehrenspiegel" u *Művészettörténeti értesítő* 63 (2), 2014, 217-263; Géza Pálffy – Ferenc Gábor Soltész – Csaba Tóth, *Coronatus Posonii... Bratislavské korunovačné medaily a žetóny (1563–1830) / Coronatus Posonii... A pozsonyi magyar uralkodókoronázások érmei (1563–1830)*, Bratislava–Budimpešta, 2014, 156 str.; Géza Pálffy, *A Szent Korona Sopronban. Nemzeti kincsünk soproni emlékhelyei (Die Heilige Krone Ungarns in Ódenburg – Ódenburger Gedenkstätten der Stephanskronen)*, Sopron–Budimpešta, 2014, 104 str.

⁶ DVD-ROM. *On the Trail of the Holy Crown and Coronation Insignia of Hungary: Documentary film – International Publication in 8 Languages*, written by Krisztián Bárány, Expert historian: Prof. Dr. Géza Pálffy, MTA BTK Történettudományi Intézet – Filmever Stúdió, Budimpešta, 2018, 65 minuta. Jezici: engleski, njemački, španjolski, ruski, rumunjski, slovački, hrvatski i mađarski. Prva verzija filma objavljena je u povodu velike obljetnice 2016. godine na mađarskom jeziku, a na filmu su radili Krisztián Bárány, Dániel Bárány i Géza Pálffy.

bili značajan element krunidbenih ceremonija te su imali važnu simboličku funkciju u društvenom i političkom životu Habsburške Monarhije. Uz to, obitelj Esterházy nije bila samo jedna od obitelji koja je u krunidbenim ceremonijama sudjelovala, nego je u njima imala najistaknutiju ulogu. Esterházy su u svojoj riznici odlično očuvali neke od najranijih poznatih primjeraka zastava zemalja ugarske krune. Osim što su bili stjegonoše, zastave su pomno čuvali kao sjećanje na ceremoniju i kao potvrdu svog statusa u habsburškoj dvorskoj hijerarhiji. Uvid u zbirku zastava, ali i pratećih vladarskih i obiteljskih portreta, donosi, dakle, značajne informacije o protagonistima krunidbenih ceremonija.

Zastave u 16. stoljeću postaju izuzetno važan medij koji se više ne koristi samo u ratne svrhe – iako uglavnom zadržava formu ratne zastave u obliku lastavičjeg repa – nego postaje sveprisutan u brzo rastućem broju dvorskih i državnih ceremonija na koje dolazi sve više i više ljudi, sukladno rastu broj dvorjana i plemića od 16. do 20. stoljeća. Na zastavama se prezentiraju grbovi, godine i razni natpisi, a od 16. stoljeća intenzivno se koriste za potvrđivanje vlasti i moći te izražavanje političkih aspiracija i pretenzija.

Svezak nam donosi niz informacija o zastavama i grbovima zemalja Krune sv. Stjepana, na koje su Habsburgovci polagali pravo od 1520-ih godina. Tekstualni dio sveska nije opsežan, ali je dostatan te donosi niz novih detalja i praktičnih informacija iz svakodnevice javnog života o kojima se u historiografiji manje raspravlja. Svezak je ispunjen obiljem slikovnog materijala. To su visokokvalitetne kolorirane fotografije zastava, grbova, originalnih dokumenata koji se odnose na krunidbene ceremonije te detaljni, često kolorirani i vizualno atraktivni, onovremeni prikazi krunidbenih ceremonija iz arhiva i zbirki diljem Europe, s posebnim naglaskom na zbirci iz riznice obitelji Esterházy. Taj će vizualni segment knjige sigurno omogućiti daljnje interpretacije iz nove političke i kulturne povijesti, posebno u sferi političke i simbolike i političke i društvene (re)prezentacije.

Svezak je podijeljen na dva glavna dijela. Nakon vrlo kratkog predgovora na šest jezika, slijedi devet glavnih poglavlja koji čine polovicu knjige. U prvom i drugom poglavlju analizirani su grbovi zemalja Krune sv. Stjepana te nastanak krunidbenih zastava u 16. stoljeću u funkciji prezentacije moći i aspiracija vladara, ali i u funkciji dokazivanja društvenog statusa ugarskih elita kroz najviše državne ceremonije. Posebno su 1560-ih i 1570-ih prikupljane informacije suvremenika te raspoložive obavijesti iz kronika, a predlagana su potencijalno trajna rješenja za provođenje krunidbene ceremonije. Saznajemo koji su visoki službenici i ugarski savjetnici, od ostrogonskih nadbiskupa Miklósa Oláha i Antuna Vrančića do biskupa Pavla Gergorijanca, palatina Tamása Nádasdyja i drugih, dvoru odašiljali prijedloge za provođenje ceremonije te sudjelovali u kreiranju toga novog aspekta političke reprezentacije. Ta je rasprava uključivala vijećanja o tome koje zemlje i s kojim zastavama i grbovima mogu biti smatrane zemljama Krune sv. Stjepana.

U trećem i četvrtom poglavlju analizirani su dokumenti i zastave vezane uz krunjenja Ferdinanda II (1618) i Leopolda I (1655). *Ordo coronationis* Ferdinanda II. iz 1618. zasad je najraniji cjeloviti dokument koji određuje korake krunidbene ceremonije. Sadrži i kolorirani katalog zemaljskih zastava s popisom stjegonoša te je trenutno temeljni dokument za rekonstrukciju državnih simbola Ugarske i pridruženih zemalja. Krunidbene zastave iz 1618. godine osobito su zanimljive zbog heraldičke komponente. Autor sveska naglašava da se grbovi s tih zastava praktički bez promjene ponavljaju na krunidbenom portretu Leopolda I. iz 1655. godine, što upućuje na nastavak tradicije zacrtane u dvorskom krugu, dok neki drugi dokumenti, kreirani izvan dvorskog miljea, nisu podudarni, primjerice upečatljivi kolorirani bakrorez nepoznatog 'njemačkog' majstora iz 1655. godine.

U središtu petog poglavlja važan je simbol riznice Esterházy, najstarija sačuvana krunidbena zastava Ugarske iz 1618. godine s prikazom grba koji Mađarska koristi i danas. Ponad grba nalazi se i detaljan prikaz Svete krune, čime ta zastava postaje iznimno važan izvor za rekonstrukciju povijesti krune. Autor pretpostavlja da se manja verzija krune vjerojatno nalazila i na vrhu urešenog štapa na kojem je Miklós Esterházy zastavu nosio 1618. godine. Krunama su vjerojatno i inače bili ukrašeni vrhovi štapova najvažnijih uglednika ugarskog dvora, na što ukazuju neki kasniji prikazi krunidbenih ceremonija. Autor naglašava da su za svaku ceremoniju zastave izrađivane iznova, ne samo zato što bi se stare istrošile, već i zbog toga što su ih stjegonoše imali pravo zadržati nakon ceremonije. Trošak izrade zastava, od najboljih materijala i kod najboljih majstora – inače slikara koji su plaćali i krojače – isplaćivan je iz trezora Požunske komore, a pronađeni su i neki računi. Najskuplja je bila ugarska zastava koja je obično bila i najveća (320 x 189 cm) u usporedbi s ostalim zemaljskim zastavama. Magnati su u svojim dvorcima stoljećima pomno čuvali te zastave. Za neke se znade da su uništene tijekom katastrofa ili ratova, ali za milenijsku izložbu u Budimpešti 1896. godine brojne su obitelji još uvijek mogle posuditi svoje zastave (Esterházy, Andrassy, Erdődy, Khuen-Héderváry, Cziráky).

U fokusu šestog poglavlja najstarija je sačuvana krunidbena zastava Hrvatske iz 1647. godine, koja je, prema autoru, i najstarija poznata zastava Hrvatske općenito. Zastava se također čuva u riznici dvorca Forchtenstein, a na ceremoniji ju je nosio Ladislav Esterházy. Na zastavi je prikaz jedne od starijih verzija hrvatskog grba, o čemu je autor sveska 2014. objavio i posebne članke na hrvatskom (u Zborniku Milana Kruheka) i slovačkom, iscrpnije od teksta u ovom svesku.

U sedmom se poglavlju komparativnom analizom zemaljskih, odnosno pokrajinskih, grbova skreće pažnja na činjenicu da su austrijsko-njemačka heraldička tradicija, koju je njegovao habsburški dvor, i ugarska tradicija različito prikazivali grbove nekih povijesnih zemalja. Primjerice, heraldička produkcija vezana uz habsburški dvor već zarana znade zamijeniti slavonski i bugarski grb (uz to se bugarski i još neki grbovi prikazuju s varijacijama), što preuzimaju neki kartografi, slikari i bakroresci. Ugarska tradicija ostaje vjerna originalima. Osim grbovnika, Géza Pálffy analizira i komemorativne pečate i kovance s prikazima zemaljskih grbova. Iznosi zaključke o razlozima tih zamjena te definira razdoblje u kojem su se zamjene događale. O tome se više može doznati u nizu njegovih članka objavljenih na tu temu od 2008. do 2015. Naposljetku konstatira da je u pogledu prikaza grbova produkcija zastava slijedila korektniju ugarsku tradiciju.

Osmo poglavlje posvećeno je stjegonošama i ceremoniji postupanja sa zastavama tijekom krunidbenih dana i događaja. Géza Pálffy donosi niz zaključaka o važnosti uloge stjegonoše za ugarske magnate koji su jedini mogli obnašati tu dužnost od prijedloga palatina T. Nádasya iz 1561. godine. Od 1608. godine nadalje, palatin i vrhovni dvorski meštar nominirali su stjegonoše iz redova magnatskih obitelji. Na osnovu do sada rekonstruirane liste stjegonoša, a uzevši u obzir razdoblje do 1563. do 1712, Pálffy rekonstruira da je obitelj Esterházy u obnašanju te časti predvodila s 9 osoba, a slijedile su obitelj Forgách sa 7, Nádasdy s 5, Erdődy i Pálffy sa 4 te Rákóczi, Zrinski, Thurzó i Széchy i Barkóczy s 3 stjegonoše.

Deveto poglavlje donosi priču o važnim krunidbenim dokumentima, arhivima, arhivistima i povjesničarima koji su se tom temom bavili, s posebnim naglaskom na zaslužnom stručnjaku, medievistu i arhivistu Dezső Csánkiju, koji je odigrao veliku ulogu u oblikovanju krunidbene ceremonije i izradi krunidbenih zastava za 1916. godinu, prema tradicionalnim obrascima.

Drugi segment knjige sadrži koristan komentar (Poglavlje 10, *Notat*) Alojza Ivaniševića koji na stranici teksta objašnjava kako su u nacionalnim tradicijama od 1860-ih različito, pa čak i sasvim oprečno, interpretirani i prezentirani povijest i prostor zemalja ugarske krune. Posljedice tih devetnaestostoljetnih historiografskih tradicija dokazivanja državnosti osjećaju se i danas. Tako će mađarska historiografija često prezentirati Ugarsko Kraljevstvo kao nedjeljivu cjelinu pod jednom krunjenim vladarom i rijetko će upućivati na granice provincija, a hrvatska će vizualno jasno razdvajati i naglašavati hrvatsko-slavonski prostor, odnosno Kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju. Ivaniševiću komentaru mogu dodati da je potonje i danas vidljivo u hrvatskim atlasima i udžbenicima u kojima se rijetko, ako uopće, prikazuje prostor cijeloga Ugarskog Kraljevstva u ranome novom vijeku, čime se zapostavlja širi kontekst događanja i posreduje iskrivljena slika. Uz to, Međimurje se još uvijek prečesto, potpuno pogrešno, slika kao dio, čak ne niti slavonskog, nego hrvatskog prostora. Time se, također potpuno neutemeljeno, negira postojanje dva kraljevstva (do 1558. i dva staleška sabora) te dva izražena staleška identiteta u 16. i 17. stoljeću – onog hrvatskog i onog slavonskog. Ipak, mogu konstatirati da ima profesionalnih povjesničara s obje strane, koji donose korektne interpretacije i prikaze, što pokazuju i tri povijesne karte Géze Pálffyja priključene 16. poglavlju ovog sveska.

Poglavlja od 11. do 15. donose, uz brojne slikovne priloge, poduže sažetke na engleskom, mađarskom, hrvatskom, srpskom i slovačkom jeziku. Svakom sažetku dodan je i prijevod spomenutog komentara Alojza Ivaniševića. Glede Pálffyjevih iscrpnih sažetaka skrenula bih pažnju na nejasnu tvrdnju koja se pojavljuje samo u sažecima (ne i u šestom poglavlju), a tiče se prikaza hrvatskog povijesnog grba koji i danas izaziva kontroverze u hrvatskoj javnosti.

Autor konstatira: “do sada najstariji poznati prikaz hrvatske zemaljske zastave iz srpnja 1618. godine, služio je kao predložak za zastavu upotrebljavanu prilikom posljednje krunidbe ugarskog vladara, koncem prosinca 1916. To je bilo napravljeno svjesno – u smislu nastavka i njege starih tradicija ...” (str. 158). Ipak, moramo se zapitati u kojoj se mjeri radi o izradi prema predlošku i njezi tradicije ako grb prikazan 1618. godine ima 4 x 4 polja i počinje crvenim poljem – kao što počinje i grb od 4 x 5 polja na prvoj do sada pronađenoj očuvanoj hrvatskoj zastavi iz riznice Esterházy iz 1647. godine – dok grb iz 1916. ima 5 x 5 polja i počinje prvim bijelim poljem. U svesku nalazimo i prikaz službenog hrvatskog grba s krunidbene ceremonije 1790. godine, te prikaz grba na zastavi iz 1830. koja se čuva u Hrvatskome povijesnom muzeju – oba grba imaju 4 x 6 polja i počinju prvim bijelim poljem. Očigledno je da se vizualni prikaz hrvatskoga grba kroz povijest mijenjao te da je kroz stoljeća prikazivan na različite načine, zadržavajući samo osnovnu ideju šahovnice, crvenih i bijelih polja. Ipak, u posljednjih stotinjak godina, poredak i broj polja postali su važan element političkih i ideoloških diferencijacija te izvorište kontroverzi u Hrvatskoj, pa bi gornju tvrdnju autora, koja navodi na pogrešan trag, bilo dobro dodatno propitati i nijansirati zaključke.

Na koncu, 17. poglavlje sadrži popis izvora i najvažnije literature, a 18. poglavlje popis slikovnih priloga. Istaknula bih 16. poglavlje koje se sastoji od 18 tablica. U njima su pregledno ispisani svi poznati predlagani i stvarni nosioci zastava (ponekad su se razlikovali) zemalja ugarske krune od 1490. do 1916. Tablice odlično ilustriraju kako je rasla simbolička vrijednost zastava na krunidbenim ceremonijama. Primjerice, na krunidbenoj ceremoniji Ladislava II. Jagelovića 1490. godine nošena je samo jedna, ugarska zastava, a već 1508. godine nošeno je znatno više zastava, da bi se taj broj od 1572. do 1830.

stabilizirao na 10 zemaljskih zastava (Ugarska, Dalmacija, Hrvatska, Slavonija, Bosna, Srbija, Galicija, Lodomerija, Kumanija, Bugarska). Te su važne tablice rezultat ekstenzivnih arhivskih istraživanja i osiguravaju uvid u hijerarhiju moći i statusa magnatskih obitelji kroz stoljeća, kao što je već pokazala rasprava u osmom poglavlju.

Mogu zaključiti da je cijeli projekt o ugarskoj Svetoj kruni i ugarskim krunidbenim ceremonijama donio obilje novih spoznaja, interpretacija i sistematiziranih baza podataka. Ako uzmemo u obzir različite medije u kojima su objavljeni rezultati projektnih istraživanja, sredstva uložena u prevođenje na niz jezika te, općenito, veliki napor da se proдре do šire javnosti, projekt će nužno ostaviti traga u javnosti i znanstvenim krugovima Srednje Europe. Uz to, prikazani svezak nedvojbeno je veliki doprinos mađarske historiografije hrvatskoj heraldici i veksilologiji.

Nataša Štefanec

Faust Vrančić – „metafora renesanse“

Marijana Borić, Zrinka Blažević, Bojan Marotti (ur), Faust Vrančić i njegovo doba. Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa održanoga u povodu 400. obljetnice objavljivanja Novih strojeva Fausta Vrančića. Vodice – Šibenik, 22- 23. rujna 2015, Prvić Luka: Memorijalni centar „Faust Vrančić“, 2018, 261. str.

Na početnim stranicama ovog zbornika nalaze se tri skice Vrančićevih izuma, ilustracije koje vizualno ujedno tvore broj „400“. Toliko je godina prošlo od objavljivanja *Machinae Novae*, najpoznatijeg, ali i samo jednog u nizu od brojnih i tematski raznolikih djela Fausta Vrančića. Polihistor Faust Vrančić čovjek je kojega Marijana Borić, jedna od urednica zbornika, argumentirano naziva „metaforom renesanse“ u Hrvatskoj. Kao što saznajemo iz dosadašnje historiografije, ali i njezina najnovijeg izdanka – ovog zbornika – bio je poduzetnik, izumitelj, filozof, teolog, svećenik i biskup, protonacionalni ideolog i jezikoslovac te, dakako, diplomat koji je svestranom ostavštinom zasluženao privukao pozornost iznimno širokog kruga stručnjaka iz društvenih, prirodoslovnih i humanističkih disciplina. Četiristo godina nakon prvog izdanja *Machinae Novae*, 2015. godine, održan je međunarodni znanstveni skup u organizaciji Memorijalnog centra „Faust Vrančić“ u Prvić Luci. Tri godine kasnije objavljen i interdisciplinarni zbornik s radovima dvanaestorice stručnjaka – povjesničara, povjesničara znanosti, umjetnosti i glazbe, filozofa, jezikoslovaca te informatologa. Interdisciplinarni raspon stručnjaka očit je i u uredništvu zbornika, u čijem su sastavu, osim spomenute povjesničarke znanosti i organizatorice skupa, Marijane Borić, i povjesničarka Zrinka Blažević te filolog Bojan Marotti.

Na samom početku rad jedne od urednica bavi se povodom organizacije znanstvenog skupa i objave ovog zbornika. U izvornom znanstvenom radu „Vrančićevo djelo

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

51

BROJ 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2019.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 51, broj 2

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Vesna Vlahović Štetić

Glavni urednik / Editor-in-Chief

Inga Vilogorac Brčić

Izvršni urednik / Executive Editor

Kornelija Jurin Starčević

Uredništvo / Editorial Board

Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz), Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

Tisak / Printed by

Tiskara Zelina, Sv. Ivan Zelina

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*